

DOC. DR. JAN MACKŮ:

Naše léčivé rostliny a profesor Dr. Karel Domin.

Vlast naše oplývala odedávna velkým bohatstvím přírodním, anorganickým i organickým. Zvláštní svérázný úsek tvorby rostlinné, který týká se samého zdraví lidského, představují léčivé rostliny.

A není to úsek nepatrný, který by snad bylo možno hospodářsky přehlížeti. Po převratu, na úsvitě našeho státního života, bylo u nás třeba velké práce několika nadšených jednotlivců ku propagaci myšlenky využití léčivých rostlin. Myšlenka ta byla důležitá proto, že spotřeba vegetabilních drog úžasně stoupala, krytí nebylo, a bylo nebezpečí, že cizina zaplaví nás zbožím svým, jestliže nevěnujeme pilnou pozornost sběru i pěstování nesčetných dobrých druhů lékárnických bylin, jež v hojnosti u nás rostou, a jestliže necháme toto přírodní bohatství ležeti ladem.

Dnes můžeme s klidným svědomím přehlédnouti tuto práci 12 roků a prohlásiti, že se plně podařila. Snad jest v tom také kus staré české tradice, starodávné přichylnosti našeho lidu k přírodě a k přírodnímu léčení, příslovečně výborné staleté znalosti léčivých bylin a slavné historie českého kořenářství.

Několik slov zde tuto minulost osvětlí.

Užívání rostlin k účelům lékařským jest tak staré, jako sama existence člověka na zemi. Jest to nejstarší etapa ve vývoji botaniky. Primitivní člověk žil s přírodou ve styku daleko těsnějším nežli moderní lidé, a proto jeho znalost přírody na tehdejší poměry byla výborná. Znal stejně dobře léčiti se různými bylinami jako otravovati a usmrcovati jimi nepřátele. Různé ty zkušenosti a známosti o léčivých účincích určitých druhů rostlinných dědily se s pokolení na pokolení a uchovávaly se v ústní tradici i v knihách, a tak se stalo, že na počátku novověku slyne zejména naše české kořenářství, jak již řečeno, po celé střední Evropě, a že dochází u nás k vydání znamenitého spisu MATTHIOLIO, jež do češtiny převedl učený šlechtic a přírodopisec TADEÁŠ HÁJEK Z HÁJKU pode jménem »Herbář jinak bylinář«.

Tak se uchovalo toto sbírání léčivých bylin v našich podhorských krajích až do našich časů, a každý skoro kraj má takového lidového léčitele-kořenáře, u něhož mnoho lidí hledá pomoci.

Oficiální věda lékařská užívá rovněž celé řady léčivých druhů ve svých předpisech. Energický návrat k těmto přirozeným léčivům nastal

zejména za světové války a po válece, čímž spotřeba lékárnických rostlin úžasně stoupla, a ony se staly předmětem velmi rozvětveného světového obchodu.

Léčivé rostliny získáváme dvojí cestou: sběrem na divoko a umělým pěstováním. Do nedávna postačoval sběr divoce rostoucích lékárnických rostlin úplně, neboť, jak již podotknuto, země naše jimi oplývaly a oplývají. Zvýšená poptávka a intenzivní obhospodařování všech zaostalých a pustých míst, která bývala útočištěm četných dobrých léčivých rostlin, způsobily dnes, že řada druhů byla uvedena v kulturu polní, a hrají dnes v době krise obilnin a cukrovky značnou roli v zemědělství.

Všechny kulturní státy sáhly proto již před světovou válkou k umělým kulturám léčivých rostlin, a nemohli jsme tudíž ani my po převratu zůstatí pozadu. Proto nesla se příslušná propagace nejen směrem sběratelským, nýbrž i pěstitelským. Propagovati sběr divoce rostoucích druhů bylo ovšem mnohem lehčí a jednodušší, neboť pěstování vyžaduje již větší přípravy, praxe, znalosti, odhodlání.

Pěstitel musil se především seznámiti aspoň poněkud s povahou kulturní rostliny, musil zejména věděti, jedná-li se o druh jednoletý, nebo dvou- až víceletý nebo vytrvalý. U jednoletých bylin dočká se sklizně v témže roce, u vytrvalých však obyčejně až v létech příštích. Proto inklinovali pěstitelé naši vždy více k rostlinám jednoletým, jelikož se mohou z jara u obchodníků o cenách a poptávce informovati a dle toho se pro ten který druh rozhodnouti. Mezi vytrvalými druhy léčivými máme zato řadu druhů (máta, melisa, routa, ibišek, šalvěj, pelyněk, atd.), které jsou trvale rentabilní, a jež můžeme vždy v kulturu uvéstí.

Konečný výsledek byl ten, že i sběratelská i pěstitelská stránka tohoto odvětví aplikované botaniky se u nás utěšeně rozvinula, a nebyti přítomné krise hospodářské, která i tento obor postihla, stáli bychom si zde zcela utěšeně.

*

Profesor Dr. KAREL DOMIN stál u kolébky tohoto pěkného a národohospodářsky důležitého hnutí a při celém jeho dalším vývoji a průběhu, a to jednak jako předseda Ústřední Komise pro sběr léčivých rostlin při ministerstvu zdravotnictví a tělesné výchovy, jednak jako autor několika prací a četných přednášek, a jednak jako redaktor rubriky »Léčivé rostliny« při »Vědě Přírodní«.

Jelikož jsem na tomto tématu na Moravě též od počátku pracoval a s profesorem Dominem leckterou akci společně řešil (Drosera, »Léčivé rostliny« ve »Vědě Přírodní« a j.), považuji se za dostatečně oprávněna tuto několika větami význam Dominův v této akci akcentovati.

Brzo po převratu uznalo naše ministerstvo zdravotnictví nutnost organisovati sběr a pěstování léčivých rostlin celostátně a ve větším měřítku, a zřídilo za tím účelem Ústřední Komisi pro sběr léčivých rostlin v Praze, s odbočkami v Brně a v Bratislavě.

Předsedou této Komise jmenován přirozeně profesor DOMIN, a jest jím dosud. Činnost Komise byla velmi blahodárná: ujala se velkorysé propagace předmětu vytčeného v celé republice jak činem, tak i slovem a tiskem. Publikáční činnost Komise byla a jest rovněž úctyhodná. Domin sám uveřejnil tu větší dílo »Léčivé rostliny«, v němž podal přehled nejdůležitějších domácích i cizích léčivých bylin a rostlinných drog, a dále práci »Rosička okrouhlolistá (*Drosera rotundifolia* L.)«, kde rozvádí poznámky k biologii této rostliny, úvahy o tom, zda možno ji uměle pěstovati a zachrániti před vyhubením, a o jejích účincích ve světle starých herbářů.

Velkou zásluhu získal si profesor Domin vydáním posmrtného díla docenta E. SENFTA »Léčivé rostliny«. II. díl, speciální část. Senft byl odborník na poli farmakologie rostlinné znamenitý, a úmrtím jeho ztratila farmaceutická věda česká velmi mnoho, neboť Senft byl muž bohatých zkušeností a neobyčejné píše. Vydáním jeho pozůstalosti zachránila Komise a její předseda aspoň část z bohatého fondu Senftova.

Brzy po zřízení jmenované Ústřední Komise otevřel profesor Domin ve »Vědě Přírodní«, kterou rediguje, stálou rubriku »Léčivé rostliny«, kterážto hlídka jest pak nadále zároveň jakýmsi orgánem zmíněné Ústřední Komise pro sběr léčivých rostlin. V hlídce této vyšla již pěkná řada vlastních prací DOMINOVÝCH, dále pojednání ŠKARNITZLOVÝCH, NOVÁKOVÝCH, mých, a jiných a jiných autorů, krátce založením této hlídky bylo další důležitou etapou v práci Dominově na tomto poli.

Tak se stalo, že otázka sběru a pěstování léčivých rostlin dostala se u nás z popřevratového mrtvého bodu poměrně dosti rychle do situace zcela příznivé a poměrům vyhovující, a jest si jen přát, by se nejlepším národohospodářům světa již brzy podařilo rozřešiti nynější hospodářské obtíže, aby se tak i vegetabilní drogy staly opět rentabilním odvětvím užité botaniky.